

VYJÁDŘENÍ K DOKTORSKÉ DISERTAČNÍ PRÁCI

Ing. Aleny Melicharové

„Metodologie postkeynesovské ekonomie v teorii spotřebitele“

Práce, která mi byla předložena k posouzení, se zabývá metodologickými východisky postkeynesovské teorie chování spotřebitele v reálných sociálně ekonomických systémech.

Práce prokazuje autorčinu schopnost vědecky pracovat v oblasti obecné ekonomie, její metodologie a jejich dějin. Autorce se podařilo vystihnout typické rysy postkeynesovských přístupů, přičemž, jak již bylo uvedeno, byla hlavní pozornost věnována pohledu postkeynesovců na chování spotřebitele. Kromě tvůrčích schopností autorky (nicméně některé pasáže mají spíše přehledový charakter) práce prokazuje, že postkeynesovství je důležitým odvětvím ekonomické teorie a vůbec ekonomického myšlení a že přílišná dominance (zejména v českém prostředí) neoklasické ekonomie je neoprávněná a koneckonců škodlivá.

Deficit ekonomie hlavního proudu je zřejmý právě v kontextu současných dějů ve světovém hospodářství, v nichž hrají důležitou roli „očekávání a očekávání ostatních“ a kdy je „nejistota, která se týká očekávání ostatních subjektů fundamentálním zdrojem obecné nejistoty“ (s. 47).

Ztotožňuji se s autorčíným stanoviskem, dle něhož není důvod, proč by měla být identifikace struktur a mechanismů, které determinují a řídí chování spotřebitele, vyloučena z ekonomického zkoumání. Samozřejmě, je zde problém hranic mezi ekonomikou a psychologií: ekonomie může využívat poznatky psychologie, aniž se však sama bude měnit v psychologii.

Za užitečné a zdařilé považuji také ty pasáže předložené práce, v nichž autorka poukazuje jednak na úzké propojení mikroekonomie a makroekonomie a jednak na dotyky a případně i určité překrývání se postkeynesovské ekonomie s ekonomikou institucionální. Pokud jde o vývoj institucionální ekonomie (s. 59), nemusela se autorka spokojit s Gruchyho etapizací z r. 1978, končícím Galbraithem a mohla se pokusit o identifikaci vývoje ekonomického institucionalismu v dalších 30 letech – do současnosti.

Pozitivně hodnotím seriózní přístup autorky ke Keynesově teorii, který se odlišuje od některých jiných, v Česku aktuálních přístupů, vyznačujících se cílevědomým úsilím o devaluaci Keynesova díla. Není pochyb například o tom, že spotřební chování jedince či domácnosti není dáno jen jeho rozpočtovým omezením, ale také jinými faktory, na které poukázali Veblen, Duessenbery, Galbraith, a v našem kontextu, Keynes. Přesto je „Keynesův seznam subjektivních faktorů“ ovlivňujících spotřebu někdy považován za „poněkud úsměvný“, neboť připomíná spíše exkurzi do psychologie“.¹ Využití jiných než dnes main – streamových metodických přístupů je zřejmě metodologickým zločinem.

Chtěl bych ocenit i další dva rysy předložené práce:

- Oceňuji skutečnost, že se doktorandka v době tvrdého pragmatismu a prakticismu rozhodla zabývat vyloženě esencionální a náročnou problematikou, jakou metodologie ekonomické vědy bezesporu je.

---

¹ Šťastný, A.: John Maynard Keynes: Příběh revoluce. Kritický pohled na úlohu JMK ve vývoji ekonomického myšlení. Disertační práce. VŠE – Fakulta národohospodářská – 2004, s. 36.

- Pozitivně je třeba hodnotit i to, že se věnovala mikroekonomickému segmentu postkeynesovské teorie, který je ve srovnání s jinými poměrně málo propracován. (Keynes je často vnímán jen jako makroekonom, přestože již v Obecné teorii jsou naznačeny některé principy spotřebitelského chování).
- Příznivým sekundárním efektem této práce, jakož i jiných podobných kvalifikačních spisů, je jejich zprostředkující funkce. Jsou totiž koncentrovaným zdrojem důležitých a zajímavých, ve světové ekonomické literatuře **rozptýlených** poznatků, z nichž některé (a pro některé čtenáře mnohé) jsou poznatky, když ne novými, tak jistě kompletujícími a rozšiřujícími jejich stávající poznatkový fond. Snad jsem tímto přiznáním nesnížil odbornou validitu posudku.

V práci jsem na řadě míst postrádal zaujetí vlastního autorčina stanoviska k prezentovaným teoriím či názorům. Například, když píše o Shackleově rozdělení věd na analytické a konstruktivní nebo v souvislosti s „mírným“ a „tvrdým“ determinismem Hickse apod.

Některé další dílčí připomínky:

- Mám pochybnosti o adekvátnosti názvu 5. kapitoly, nazvané „Makroekonomické základy teorie spotřeby“, neboť její podstatná část se zabývá behaviorálními mikrozáklady efektivní poptávky. Např. Keynesovým základním psychologickým zákonem nebo Duesenberryho hypotézou relativního důchodu. Samotná kapitola však zdařile ukazuje propojenost mikro a makro sféry.
- Na str. 78 se autorka v souvislosti s Duesenberryho hypotézou relativního důchodu dotýká vývoje průměrného sklonu ke spotřebě v průběhu ekonomického cyklu a píše: „S poklesem důchodu v období recese se tak domácnost snaží udržet svůj životní standard a její spotřeba klesá méně než její důchod. Na nižších úrovních důchodu tak během fáze recese průměrný sklon ke spotřebě klesá“. Dle mého názoru roste.
- Jako pedagog zdůrazňující aktivní úlohu institucí, nemohu souhlasit s poněkud jednostrannou formulací na str. 89: „Ke změně institucí, které mají vliv na lidské chování, však zákonitě docházet musí, neboť vývoj institucí **kopíruje** kulturní a společenský vývoj celé populace“. V této konstataci jsou instituce pojmány jako pasivní odraz reality, což je zjednodušené.
- Přestože nejsem psycholog, nemohu souhlasit s tezí na str. 99, v níž se říká, že „motivace je intrapsychický proces vyúsťující v potřebu, která je stavem nějakého nedostatku, který má být odstraněn“. Naopak: subjektivně pocíťovaný pocit deficitu něčeho člověka motivuje k odstranění tohoto deficitu. Tzn. že posloupnost je opačná.
- K poznámce pod čarou na s. 96: Na rozdíl od autorkou uváděných marketingových odborníků si nemyslím, že zatímco „za marketingem stojí lidské potřeby“, je u Galbraitha spotřeba od potřeb oddělena. Také dle Galbraitha jde o uspokojování potřeb, ale potřeb uměle vyvolaných výrobou. Kritika Galbraithových názorů ze strany marketingových odborníků je sice z hlediska jejich profesních zájmů pochopitelná, avšak neoprávněná. Ale zde asi polemizují spíše s autorkou vzpomínanými experty, než s autorkou samotnou.
- Taktéž k poznámce pod čarou (s. 60). Autorka správně připomíná, že Ch. Darwin se pokud jde o koncepci přirozeného výběru, inspiroval u skotských společenskovědních osvícenců, včetně ekonoma A. Smítche. Pak ale není zcela přesné konstatování, že „darwinismus není jediným konceptem, který pronikl do ekonomie“. On z ní spíše vzešel a pronikl do biologie.

Zcela dílčí připomínka:

- Termíny „rovnovážní teoretikové a „rovnovážné teoretizování“ se mi nejeví jako vhodné, neboť v nich dochází k posunu významu. A také „najezení“ – místo „najedení“ (s. 101) – ale to již je asi puntičkářství, které má prokázat, že jsem práci četl pečlivě.

V rozpravě by bylo účelné přiblížit autorčino pojetí „humánní ekonomie“, který v práci použila.

Závěrem

K disertační práci jsem přistoupil jako **oponent**, a proto jsem v posudku uvedl výhrady, které mám. Všechny jsou však **dílčí** povahy. Celkově práci hodnotím velmi pozitivně, jak z hlediska aktuálnosti problematiky, z hlediska použité metody jejího rozboru, tak i z hlediska výkladu a formálních stránek. Jde o kvalitní metodologickou studii, která svým záběrem zasahuje do mnoha oblastí obecné ekonomie a metodologie vědy, a to konzistentně a funkčně. Autorka kvalifikovaně pracuje s velmi širokým souborem kategorií a teoretických konceptů. Práce svědčí o dobrém odborném zázemí autorky ve sféře ekonomie a jejich dějin a o schopnosti srozumitelně se v tomto odborném rámci vyjadřovat.

Doporučuji práci k obhajobě a v případě jejího úspěšného průběhu také udělení akademického titulu „doktor“ (Ph.D.).

Ostrava 15. října 2008

Prof. Ing. Václav Jurečka, CSc.
Katedra ekonomie
Ekonomická fakulta
VŠB-TU Ostrava